

Także analizie fenomenu kłamstwa, wykładowi swoistej anatomii kłamstwa, grającego „pierwsze skrzypce” Autor poświęca dużo miejsca oraz udowadnia, że największym osiągnięciem zdiagnozowanych kakofonistów było odstępianie od zasady interpunktu. Zdaje się pytać: cóż warta jest idea, która miast intrygować atrakcyjnością *novum* melodii odrzuca kakofonią?

Książka jest świetnym studium przypadku i stanowi przykład dogłębnej analizy fenomenu, którym jest stan umysłu szafarza zła i głupoty. Sam Autor stwierdza, iż fenomen ów implikuje reakcję terapeutyczną (s. 13).

Cezary J. Olbromski

Model Przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy, red. A.K. Piasecki, Wydawnictwo Profesja, Kraków 2006, ss. 594.

W 2006 roku Akademia Pedagogiczna w Krakowie zorganizowała ogólnopolską konferencję naukową pt. *Model przywództwa – wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*. Dorobek konferencji, jej materiały zostały opublikowane w olbrzymiej pracy zbiorowej pod. red. A.K. Piaseckiego. Książka zawiera artykuły, referaty, prace naukowe 46 badaczy naukowych, wśród których dominują historycy, politolodzy, psychologowie, socjologowie oraz specjaliści od zarządzania i organizacji z kilkunastu ośrodków akademickich w kraju. Tematy, jakie były poruszane na konferencji, dotyczyły m.in. wizerunku przywódcy, znaczenia mechanizmów wyborczych, kreującej roli mediów, obrazu idealnego polityka lokalnego w samorządzie, mniejszościach narodowych i wiele innych.

W słownikach języka polskiego *model* jest definiowany jako wzór, według którego coś jest lub ma być wykonane; typ lub fason czegoś oraz sposób realizacji czegoś, typowy dla jakiegoś okresu, miejsca lub jakiejś grupy i potem naśladowany. Ostatnie określenie jest najbardziej bliskie temu, co Autor książki chciał przedstawić. Chodzi o model, który ma ułatwić zrozumienie zjawisk przeszłych i umożliwić, choćby w ograniczonym zakresie, przewidywanie zjawisk przyszłych. Model ma służyć zmniejszeniu złożoności rozpatrywanych zjawisk, umożliwić ich badanie, poznanie, zmianę i projektowanie.

Zjawisko przywództwa z kolei skupia się na relacjach wewnętrznych władzy. Warto zaznaczyć, iż pojęcie *przywództwo* wywodzi się od starego angielskiego słowa *lithan*, które oznacza ‘iść’, natomiast w słowniku Merriam Webster’s możemy przeczytać, że przywództwo oznacza ‘prowadzić po drodze będąc na przedzie’. W literaturze przedmiotu przywództwo często opisywane jest jako oddziaływanie na zachowanie i postępowanie innych osób. Jest rodzajem społecznego wpływu, który pojawia się wówczas, gdy jedna osoba – przywódca – jest zdolna do wywołania pożądanego

przez siebie zachowania u innych, którzy ulegają jej z powodu więzi, jaka ich łączy i z powodu stosunku, jaki między nimi występuje. Przywódca wywiera znaczny wpływ na pozostałych członków organizacji czy instytucji, w której sprawuje władzę.

Publikację otwiera rozdział pt. *Teoria i praktyka przywództwa*. Zawiera on rozważania Autorów z zakresu socjologii, historii, psychologii, politologii i zarządzania. W artykule J. Wodza *Przywództwo poprzez definiowanie problemów społecznych* aspekt przywództwa z punktu widzenia socjologicznego umieszczony jest w konkretnej zbiorowości ludzkiej. Trafnie Autor zauważył, że komunikacja polityczna jest ważnym elementem pozwalającym poprzez definiowanie problemów społecznych zbudować swą pozycję przywódcy politycznego. Pionierskie studia w zakresie teorii przywództwa przeprowadził M. Weber, wyróżniając trzy typy idealne sprawowania władzy, które zostały przeanalizowane w artykule L. Chmielewskiej *Przywództwo polityczne a biurokracja i demokracja parlamentarna w poglądach Maxa Webera*. Warto zwrócić uwagę, jak pisze Autorka, że przywództwo Weber ujmował jako sumę cech osobowych i kontekstu społecznego, w jakim ono zachodzi. Podobną teorię wygłasza R. Scruton, który również postrzega przywództwo jako relację zależną od kontekstu społecznego. Według Webera zasadnicza różnica pomiędzy urzędnikiem a politykiem-przywódcą polega na innym rodzaju ich odpowiedzialności, bowiem polityk, pełniąc rolę przywódcy, zobowiązany jest do opowiadania się po jednej stronie walki, a swoje czyny musi oceniać z punktu widzenia ich skuteczności. Na przywódcy politycznym spoczywa odpowiedzialność za własne czyny, dlatego musi on szukać najlepszych rozwiązań, kompromisów i wyznaczać cele, które są możliwe do realizowania. Koncepcja Webera jednoznacznie wskazuje, że wiązał on przywództwo z charyzmatycznymi cechami przywódcy, jego umiejętnościami i predyspozycjami. Jednakże nie należy zapomnieć, że pojęcie przywództwa miało dla niego sens wyłącznie w kontekście władzy, bez której przywództwo istnieć nie może. P. Sekuła (*Zmieniająca się rola przywództwa politycznego w systemie demokratycznym*) zadaje pytania: Czy demokracja przyszłości to demokracja bez przywódców? Czy funkcjonowanie systemu demokratycznego jest możliwe bez tego elementu? Czy władza „odarta” z przywództwa nie staje się czystą władzą pozbawioną wszelkich ograniczeń? Na zakończenie słusznie stwierdza, że istotą zmiany przywództwa w systemie demokratycznym jest zmniejszenie dystansu pomiędzy przywódcą a jego zwolennikami. Z zakresu psychologii znajdziemy tutaj artykuł W. Czajkowskiego *Wpływ społeczny i przywództwo*. W artykule tym Autor wyjaśnia teorię wpływu, wykorzystując założenia modeli relacji interpersonalnych i międzygrupowych. Wskazuje na mechanizmy wpływu reklamy, techniki sprzedaży, perswazji, propagandy, psychologii politycznej czy marketingu politycznego jako na te, które w największym stopniu wymuszają zmianę zachowania polityków, przywódców oraz liderów w kierunku działania realizacji własnych celów oraz pełnienia władzy. Jednak do tej pory nie opracowano recepty na skuteczny styl przywództwa, nie istnieje wzór zachowań, który uwzględniłby wszelkie istotne zależności między czynnikami danej sytuacji i rekomendowaną reakcją przywódcy. W artykule *Przewodzenie jako funkcja kierownicza w organizacjach politycznych* J. Zawadzki stawia tezę, iż do badań nad tym typem organizacji można stosować narzędzia zaproponowane przez teorię organizacji i zarządzania. Zgadzam się z Autorem, który na zakończenie stwierdza, że jedną z przyczyn

wyraźnych niesprawności w wykonywaniu funkcji kierowniczych przez poszczególne ekipy polityczne jest brak naukowych badań dotyczących kierowania organizacjami politycznymi, dlatego warto zająć się tym problemem na szeroką skalę, aby uniknąć tych niesprawności. Ostatni artykuł w tej części publikacji to praca z zakresu historii i politologii autorstwa N. Jackowskiej *Nauka i polityka: protokół rozbieżności czy ewolucja roli publicznej?*

Część druga publikacji nosi tytuł *Przywództwo w historii XIX i XX wieku*. Rozważania o przywództwie poruszane w zamieszczonych artykułach sięgają ostatnich dwustu lat. Rozpoczyna je J. Szpak, ukazując charakterystykę działalności księcia L. Sapiehy w latach 1825-1861 (*Działalność organicznikowska i polityczna ks. Leona Sapiehy w latach 1825-1861*). Nie mogło również zabraknąć J. Piłsudskiego, którego postać ukazana przez pryzmat przywódcy wojskowego została przedstawiona w referacie J. J. Piątka (*Józef Piłsudski jako wojskowy*). W kolejnym artykule pt. *Między oryginalnością i anachronizmem: model przywództwa autorytarnego w Drugiej Rzeczypospolitej (1926-1939)* W. Paruch charakteryzuje styl autorytarny, który jest jednym z trzech klasycznych typów przywództwa. Ten styl cechuje ścisła kontrola działań grupy i podejmowanie wszystkich decyzji samodzielnie przez przywódcę, natomiast komunikowanie ma tu charakter jednokierunkowy. Autor przypisał model autorytarny przywództwa politycznego działaniom, jakie miały miejsce w II RP. Należy pamiętać o specyficznej sytuacji, w jakiej znajdowała się Polska, co niewątpliwie miało wpływ na rodzaj kształtowania się przywództwa. K. Trembicka w artykule pt. *Komunistyczny model przywództwa: Przykład Komunistycznej Partii Polski* przedstawiła analizę przywództwa według polskich komunistów. KPP opisana przez Autorkę była typową partią wodzowską. To, co było charakterystyczne w okresie komunizmu i co wyróżniało KPP spośród ugrupowań politycznych, jak pisze Trembicka, to skrajna centralizacja, ścisła i bezwzględna dyscyplina nakazująca posłuch wobec zarządzeń władz ruchu międzynarodowego. Te czynniki pozwalają na zaliczenie partii do ugrupowań zmilitaryzowanych. Wytworzyła ona i usankcjonowała własny wzór zachowań, określony styl życia oraz kształtowała osobowość uczestnika ruchu. Przez cały okres swej działalności prowadziła z mniejszym lub większym natężeniem działania propagandowe, szpiegowskie i sabotażowo-dywersyjne skierowane przeciwko państwu polskiemu. Praca T. Klina *Przywództwo III Rzeszy w ujęciu niemieckiej myśli geopolitycznej w okresie II Wojny światowej* to rozważania nt. przywództwa twórców niemieckiego totalitaryzmu. Autor, analizując poglądy nt. międzynarodowego przywództwa, zauważa, że ich różnorodność spowodowana była zmianami pozycji geopolitycznej Niemiec, co oddziaływało na wyobraźnię przywódców oraz niekiedy pobudzało do oryginalnych, a nawet utopijnych postulatów dalszej ekspansji. Warto zwrócić uwagę na wskazane przez Autora przyczyny uzyskania przywódczej roli przez Niemcy, którymi są: konieczność dziejowa oraz szczególność narodu niemieckiego. Tekst A. Tasak *Postulowane zmiany systemu społeczno-politycznego w koncepcjach Polskiego Związku Katolicko-Społecznego (1981-1989)* opisuje koncepcje polityczne grupy działaczy katolików świeckich aktywnie działających na scenie politycznej w Polsce w latach osiemdziesiątych. Autorka trafnie zauważa, iż na nieskuteczność działań organizacji wpływ miała słaba pozycja w systemie politycznym i jej niewielkie oddziaływanie na politykę ówczesnych władz oraz brak

porozumienia z innymi środowiskami katolickimi. Kolejna praca, autorstwa E. Ponczka, *Implikacje aksjologiczne zmiany przywództwa politycznego w Polsce po wyborach czerwcowych 1989 roku* to refleksje nad obliczem przywództwa politycznego w systemie demokratycznym. Warto zwrócić uwagę na ten artykuł, bowiem Autor porusza w nim ważne kwestie dotyczące m.in. wizerunku przywódcy po 1989 r. czy udziału społeczeństwa obywatelskiego w wyborze lidera. Pisze m.in. o autentycznym wyłanianiu się przywództwa politycznego w systemie demokratycznym, który aktualnie jest procedurą dość skomplikowaną. Podzielam jego pogląd. Twierdzi on bowiem, że wprowadzenie ordynacji większościowej o większości absolutnej (w praktyce są to dwustopniowe wybory do parlamentu), byłyby lepszym mechanizmem rekrutacji do klasy politycznej i gremiów przywódczych. Stosowana w Polsce ordynacja proporcjonalna jest diametralnie różna od proponowanej ordynacji większościowej. Wybór posłów w wielomandatowych okręgach wyborczych z list partyjnych prowadzi zgodnie z „prawem Duvergera” do rozbitcia parlamentu na wiele ugrupowań, z których żadne nie ma większości. W konsekwencji oznacza to konieczność rządów koalicyjnych, wielomiesięcznych targów, stałego konfliktu, zamazuje czytelność i zniechęca polityków. System list partyjnych odbiera w praktyce obywatelom bierne prawo wyborcze. Nie ma wątpliwości, że wybory jednomandatowe zachowują kardynalną zasadę suwerenności narodu rozumianą bezpośrednio. Ostatni artykuł umieszczony w części II *Przywództwo polityczne w III a „IV” RP – ciągłość czy zmiana?* J. Macały zasługuje na szczególną uwagę. Analizuje istotne problemy dotyczące dzisiejszej władzy.

Kolejne zagadnienie poruszane podczas konferencji i umieszczone w publikacji dotyczyło roli mediów, jaką odgrywają w kontekście przywództwa. W tej części, zatytułowanej *Wyborczy i medialny kontekst przywództwa*, znalazło się siedem artykułów. Otwiera ją artykuł J. Przystawy pt. *Primus inter pares: uwagi w kwestii przywództwa republikańskiego*. Autor analizuje ustrój republikański i model przywództwa, jaki był kultywowany w tym okresie. Krytykuje system partyjny, chwali zaś system republikański, który jest bliżej każdego człowieka. Uznaje, że ordynacja proporcjonalna zawiera wiele wad i prowadzi do negatywnych konsekwencji dla funkcjonowania państwa i społeczeństwa. A. Szczudlińska-Kanoś w artykule pt. *Wizerunek przywódcy w wyborach na przykładzie rywalizacji Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska* rozważa kreację wizerunku kandydata podczas wyborów prezydenckich. Autorka przytacza narzędzia marketingowe, które w obecnych czasach coraz częściej są decydującym środkiem świadczącym o skuteczności kampanii wyborczej. Nie ulega wątpliwości, że w ostatnich dekadach pewien aspekt behawioralnego nurtu badawczego przeżywa swoisty renesans. Mamy tutaj do czynienia z zastosowaniem wiedzy o zachowaniach ludzi i sposobach wpływania na nie. Podstawę stanowi wiedza z zakresu socjologii, psychologii, prakseologii, teorii organizacji i zarządzania, politologii itp. Stanowią one merytoryczną podstawę kształtowania marketingu, reklamy, promocji, *public relations*, komunikacji, które z kolei są znaczącymi narzędziami sprawowania władzy i uprawiania polityki we współczesnych systemach.

Kolejne teksty dotyczą T. Rydzyka i Radia Maryja. W pracy I. Zielińskiej pt. *Wzorzec przywództwa politycznego w kampaniach wyborczych 2005 roku na łamach „Naszego Dziennika”* opisane są kryteria, jakimi według gazety powinien się wyróż-

niać lider. I. Kawiernikowa w artykule *Autorytet władzy państwowej w publicystyce „Naszego Dziennika”* dokonuje próby rekonstrukcji wybranych elementów ideologii środowiska skupionego wokół tejże gazety. W tekście K. Pokornej-Ignatowicz *Przywódcą nie tylko duchowy czyli problem z ojcem Rydzykiem* analizowana jest osoba o. T. Rydzyka, jego sukces medialny. Z kolei D. Góra-Szopiński w artykule *Strategiczny problem integryzmu. Przypadek Radia Maryja* poddaje refleksji problem integryzmu oraz strategiczny aspekt Radia Maryja. Ostatni artykuł z tematyki medialnej nosi tytuł *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego*. Autor – R. Sajna – przybliży trzy różne sylwetki i związane z nimi trzy modele przywództwa telewizyjnego. Z artykułu tego dowiadujemy się o niezwykłej sile, jaką ma przekaz telewizyjny i co sprawia, że politycy chcą podporządkować sobie czwartą władzę, jaką są media.

Kolejna część publikacji pt. *Modelowe i empiryczne zagadnienia przywództwa na świecie* zawiera referaty na temat sprawowania różnych modeli przywództwa. Otwiera ją tekst W. Muszyńskiego *Współcześni przywódcy antyglobalistów. Próba analizy porównawczej*, w którym Autor na podstawie analizy publikacji, programów i wypowiedzi liderów antyglobalistów stawia tezę, że przywódcy antyglobalistów tworzą alternatywny model przywództwa. Z kolei w artykule pt. *Władimir Putin – droga do władzy* R. Lisakiewicz opisuje jedną z najciekawszych karier politycznych człowieka, który stał się jednym z najbardziej wpływowych przywódców na świecie. Możemy wywnioskować, że Rosjanie wciąż aprobują zdecydowanych przywódców, opierających swój autorytet na sile, służbach mundurowych i scentralizowanym aparacie państwowym, dlatego zapewne kolejni przywódcy, chcący odnieść sukces wyborczy, również wybiorą podobną drogę do władzy. J. Wojnicki opisuje w artykule pt. *Kwestia przywództwa w państwach postjugosławiańskich* problemy kształtowania się przywództwa w systemie rządów komunistycznych, które – jak zauważa – głównie tkwią w niesprecyzowanych i niezbyt klarownych zapisach konstytucyjnych. Z kolei J. Kaczyńska w referacie *Przywódtwo polityczne w demokracjach latynoamerykańskich* już na samym wstępie podaje, że przywództwo polityczne jest jedną z podstawowych instytucji życia społeczno-politycznego, a jego model zależy od tradycji i kultury politycznej danego społeczeństwa. Autorka ogranicza się jedynie do poddania analizie przywództwa legalnego (pochodzącego z wyborów) w krajach Ameryki Łacińskiej. Kaczyńska zwraca uwagę, że w demokracji powinny istnieć mechanizmy, które zapewniałyby wybór ludzi sumiennych i sprawnych. Należy dodać, że Ameryce Łacińskiej potrzebna jest konsolidacja władzy, czyli istnienie władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej, które skutecznie dbałyby o przestrzeganie praw człowieka i stworzyłyby możliwość pokojowej debaty społecznej, zapobiegały skrajnym metodom protestu społecznego, a w efekcie destabilizacji politycznej. W tej części publikacji znajdziemy również pracę poświęconą I. Gandhi, którą w swoim artykule *Przywódtwo polityczne Indiry Gandhi* opisała M. Marczevska-Rytko. Autorka, wychodząc od kulturowej definicji przywództwa, przedstawia głoszone koncepcje oraz sposób sprawowania władzy przez Gandhi, zwany przez niektórych uczonych populizmem. Ostatnia praca z tematyki przywództwa międzynarodowego również dotyczy uczestnictwa kobiet w życiu politycznym. A. Pacześniak w artykule *Kobiety przywódcy w Europie – płeć jako atut i balast* przytacza prze-

szkody, jakie kobiety muszą pokonać na drodze do politycznego zwycięstwa. Jak pisze Autorka, atutem, który mają kobiety, jest preferowany przez nie demokratyczny, humanistyczny styl przywództwa, dążenie do hierarchizacji struktury społecznej oraz empatia i intuicja. Pacześniak pokazuje, że kobiety u władzy mogą wnieść wiele korzystnych rozwiązań, które wcześniej nie były zauważalne, gdy dominowały sprawy „poważne”, „męskie”.

Część piąta publikacji, pt. *Przywództwo w samorządzie i we wspólnotach etnicznych*, zawiera prace dotyczące przywództwa w samorządzie terytorialnych jak również w mniejszościach narodowych. Otwiera ją artykuł S. Wójcika pt. *Źródła filozoficzne współczesnego samorządu*. Autor stwierdza, iż nieokreślony system filozofii samorządu odpowiada za braki w systemie prawnym samorządu, niepewny i niejasny stan gospodarki, system polityczny, niekonsekwentne realizowanie decentralizacji, a w konsekwencji utrudnia wypracowanie i przyjęcie odpowiedniego modelu władzy samorządowej. Wójcik, przedstawiając utrzymujące się systemy filozoficzne, ukazuje wady i zalety oraz profil doktryny potencjalnych przywódców. Autor podkreśla, iż katolicka nauka społeczna jest tą filozofią, która kształtuje podstawy do budowy instytucji samorządu terytorialnego, bowiem w przeciwieństwie do pozostałych koncepcji daje wykładnię norm moralnych i zasad etycznych, bez których trudno sobie wyobrazić sprawne i właściwe funkcjonowanie jakiegokolwiek społeczności lokalnej czy też państwa. Podzielam zdanie Autora, który pisze, że należy sukcesywnie dokonywać korekt w przepisach prawa, aby ostatecznie uzyskać oczekiwany rezultat i budować nową filozofię samorządu, która przyczyni się do uformowania ludzi kompetentnych, odpowiedzialnych i moralnych. W kolejnym artykule, pt. *Lokalne elity polityczne. Wybrane zagadnienia terminologicznie aspekty teoretyczne*, R. Kozioł dokonuje próby ustalenia terminologicznych i przeglądu wybranych stanowisk teoretycznych, dotyczących lokalnych elit politycznych, uzasadniając tym samym, iż lokalna działalność samorządowa staje się istotnym kanałem rekrutacji do polskich elit politycznych. Natomiast M. Waniewska (*Efektywne zarządzanie w samorządzie terytorialnym*), wychodząc od pojęcia efektywności w kontekście samorządu terytorialnego, próbuje odpowiedzieć, dlaczego współczesny samorząd jest nieskuteczny. Autorka podkreśla, iż w perspektywie naczelnego celu istnienia samorządu, tj. zaspokajania potrzeb wspólnot lokalnych, efektywność ta wiąże się ściśle z zakresem samodzielności (niezależności), czyli im większa samodzielność w realizacji zadań, tym efektywniej realizowane są kluczowe wartości samorządowe (decentralizacja i demokracja). Na efektywne zarządzanie również istotny wpływ ma model władzy oraz skuteczna realizacja zadań lokalnych. A. Pawłowska w referacie pt. *Prawno-instytucjonalny wymiar przywództwa lokalnego (na przykładzie wybranych państw)* przyjmuje założenie, iż przywódcą lokalnym nie może być osoba nieposiadająca formalnej pozycji w instytucjach samorządowych. Autorka przybliży sylwetki (modele) przywództwa lokalnego wybranych państw w systemie prawno-instytucjonalnym oraz na podstawie usytuowania i funkcji przywódcy w lokalnym otoczeniu samorządowym. Przytacza tutaj m.in. cztery modele ustroju administracji samorządowej E. Mouritzena i J. Svary, a następnie, przyporządkowując kryteria wymienionym typologiom, wyodrębnia 3 modele przywództwa lokalnego, wskazuje na kluczową rolę organu wykonawczego na lokalnej scenie politycznej. W pracy A. Chodubskiego

O modelu przywództwa w mniejszościach narodowych warto zwrócić uwagę na postawioną tezę, że im silniejsze więzy wewnątrzspołnotowe, tym też silniejszą pozycję społeczną ma przywódca. Chodubski analizuje funkcjonowanie wspólnot mniejszościowych etnicznych i ujawnia, że siła osobowości oraz zaangażowanie ich przywódców w istotnym stopniu animuje struktury organizacyjne, krzewi określone wartości, aspiracje i dążenia zarówno społeczno-polityczne, kulturalne, ekonomiczne, jak i wyznaniowe. Ostatni tekst w części poświęconej przywództwu w samorządzie i mniejszościach narodowych to artykuł J. Wojdon *Karol Rozmarek i Alojzy Mazewski – pierwsi przywódcy Kongresu Polonii Amerykańskiej*. Jest to rozprawa poświęcona dwóm działaczom polonijnym, mającym typowe cechy dla przywódców grupy etnicznej, a jednak sprawującym różne style władzy, realizującym dwie diametralnie odmienne koncepcje, które z perspektywy czasu można tłumaczyć warunkami otoczenia.

Teksty zebrane w ostatniej – szóstej – części publikacji omawiają *Przywództwo w lokalnej rzeczywistości* w ujęciu socjologicznym, politologicznym i historycznym. Część tę otwiera artykuł J. Bartkowskiego *Zmiany w obrazie idealnego polityka lokalnego w okresie 1966-2001*, w którym Autor opiera się na badaniach przeprowadzonych pod kierunkiem J. Wiatra. Istotą rozważań jest analiza pod względem tego, co w danym okresie zmieniło się w obrazie idealnego przywódcy. K. Radzik w pracy *Opinia publiczna wobec bezpośrednich wyborów liderów lokalnych (studium porównawcze samorządu terytorialnego w Anglii i Polsce)* słusznie zauważa, iż samorząd lokalny nie jest już postrzegany wyłącznie jako narzędzie do wytwarzania i dostarczania usług publicznych, ale przede wszystkim jako prestrzeń, w której powinna rozwijać się społeczność lokalna. Dlatego Autorka, porównując samorząd terytorialny w Polsce i Anglii, stara się odpowiedzieć na pytania: Czy samorząd terytorialny dzięki bezpośrednim wyborom liderów lokalnych rzeczywiście staje się strukturą bardziej przejrzystą, efektywną w swych działaniach oraz przyjazną społeczeństwu? Czy bezpośrednie wybory wójtów, burmistrzów, prezydentów w Polsce, w Anglii zaś burmistrzów spełniły pokładane w nich nadzieje? Następnym artykułem *Lokalny wymiar władzy centralnej. I sekretarze KW PZPR w Białymstoku w latach 1948–1956* autorstwa A. Pasko to rozważania na temat roli i pozycji liderów w wymiarze lokalnym, o pierwszych sekretarzach komitetów wojewódzkich PZPR. R. Podgórzyska w tekście *Legenda a rzeczywistość – Lokalny wymiar przywództwa na przykładzie Mariana Jurczyka* przybliży osobę polskiego działacza związkowego i politycznego. Można podzielić zdanie Autorki, która, podejmując analizę legendy szczecińskiego stocznio-wca, konkluduje, że bycie legendą jest niebywale trudne, bowiem nowe realia polityczne i społeczne wymagają nowego typu przywództwa, tj. silnych, sprawnych i skutecznych menadżerów. Kolejny artykuł, autorstwa S. Kamińskiej-Berezowskiej i M. Suchackiej, pt. *Kulturowe uwarunkowania kobiecego przywództwa w świetle badań jakościowych śląskich elit* otwiera motto Indiry Gandhi „Sądzę, że w swoim czasie przywództwo oznaczało muskuły; ale dziś oznacza porozumiewanie się z ludźmi”. Autorki, przyjmując jako punkt rozważań pojęcia przywództwa i kierowania, starają się bliżej przyjrzeć problemom kobiecych i męskich karier w województwie śląskim i zróżnicowanym stylom sprawowania przywództwa. Następną Autorką, B. Weglarz (*Piętnaście lat z mandatem. Obraz liderów i wspólnot lokalnych w woj.*

Małopolskim), poprzez wyniki badań prowadzonych wśród samorządowych weteranów prezentuje obraz przywódców wspólnot małopolskich. Trafnie zauważa, że po zmianie ordynacji wyborczej wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów nie wystarczy być tylko dobrym menadżerem, trzeba jeszcze być dobrym politykiem i strategiem. W ostatnim tekście, autorstwa W. Durki, B. Klepajczuka, S. Kołodziejczyka i A. Terelaka, pt. *Liderzy lokalni w procesie odnowy wsi. Odniesienia socjologiczne*, znajdziemy charakterystykę sublokalnego wymiaru przywództwa.

Recenzowana publikacja nie wyczerpuje tematu związanego z przywództwem. W omawianej publikacji Autorzy referatów często stawiali pytania: Co to znaczy być dobrym przywódcą? Jakie funkcje i zadania powinien spełniać przywódca? Co jest istotą przywództwa? Co powinno wyróżniać przywódcę spośród innych osób? Według S. Leacha i D. Wilsona fundamentalnym kryterium przywództwa jest „zdolność przewyciężenia oporu przed podjęciem specyficznych działań, a w szczególności spowodowania zmiany postawy u innych, doprowadzenia do zgody na coś, wobec czego początkowo wyrażany był sprzeciw”. Podobną definicję podaje L. Edinger: „przywódcy to ludzie, którzy kontrolują zachowania innych w taki sposób, że umieją skierować ich na pożądane tory”. Warto zauważyć, że liderzy o mocno ugruntowanych przekonaniach usiłują nawracać innych. Styl działania wpływa na formę sprawowania przywództwa: jak lider reprezentuje swych sympatyków i jak układa mu się współpraca z bezpośrednikami, czy współpracuje z mediami czy może podejmuje decyzje w zaciszu. Na podstawie podobnych pytań J. P. Kotter i P. R. Lawrence wyróżnili pięć klas liderów: opiekunów, indywidualistów, administratorów i nowatorów. Do motywacji liderów, które popychają ich do przejęcia władzy, można zaliczyć: pragnienie kariery, chęć rozwiązania ważkiego problemu społecznego, odczucie kryzysu, potrzeba aprobaty i szacunku, urzeczywistnienie wyznawanej ideologii, urok stanowiska i profity wynikające z jego pełnia, ambicje lub kompensacja osobistych kompleksów. W analizie rodzaju przywództwa ważną rolę odgrywa również pochodzenie lidera: gdzie rozpoczął karierę, jak zdobył pierwsze stanowisko itp. Nie można zapominać, że władza ma również aspekt aksjologiczny i behawioralny. W aspekcie aksjologicznym sprawowanie władzy wiąże się z określonym systemem wartości, preferującym określone formy zachowań wobec ludzi, natomiast w aspekcie behawioralnym interesują nas sprawy związane ze sferą stosunków społecznych w społeczności lokalnej. Władza powinna mieć rozeznanie, w jakim środowisku przyszło jej wypełniać swe obowiązki.

Publikacja ta stanowi interesujące kompendium wiedzy na temat przywództwa. Moim zdaniem zdecydowanie zabrakło jednak tematyki z dziedziny socjologii organizacji. Doskonałym uzupełnieniem jest nota o autorach wraz z fotografiami. Natomiast technicznym mankamentem pracy jest brak pod każdym artykułem bibliografii cytowanej w tekście.

Edyta Kondracka